OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

Kriminaalipolitiikka- ja rikosoikeusosasto
Lainsäädäntöneuvos Juho Martikainen

9.9.2026

Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi vankeuslain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 120/2026 vp)

1 Keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan muutoksia useisiin vankeuslain ja tutkintavankeuslain sekä eräiden muiden lakien asiakokonaisuuksiin.

Keskeisimpiä muutettavia kokonaisuuksia ovat:

- säädettäisiin seuraamusten täytäntöönpanosta vakavissa yhteiskunnallisissa häiriötilanteissa
- täsmennettäisiin lakien asetuksenantovaltuudet ja määräyksenantovaltuudet sekä järjestyssääntöä ja päiväjärjestyksiä koskevat säännökset vastaamaan nykyisiä sääntelyperiaatteita.
- täsmennettäisiin vankilaa koskevaa sääntelyä, kuten vankilan alueen määrittelyä.
- täsmennettäisiin sopimusosastoa ja tehostetun valvonnan osastoa koskevaa sääntelyä. Erityisesti säädettäisiin tehostetun valvonnan osastolle sijoittamisen edellytyksistä ja rajoituksista, joita vangin sijoittaminen osastolle tarkoittaa.
- säädettäisiin yhtenäisesti Rikosseuraamuslaitoksen valvontavaltuuksista, joita koskeva sääntely on tällä hetkellä vaikeaselkoista.
- uudistettaisiin vankien poistumislupia koskeva sääntely
- uudistettaisiin vangin ulkopuoliseen laitokseen sijoittamista koskeva sääntely.
- lisäksi tehtäisiin yksittäisiä muita muutoksia.

Yllä mainituista asiakokonaisuuksista vakavia yhteiskunnallisia häiriötilanteita koskeva sääntely on kokonaan uutta ja merkitsee uudenlaisia rajoituksia seuraamuksia suorittavien oikeuksiin. Uutta sääntelyä ovat myös säännökset tehostetun valvonnan osastoista, joilla olevien vankien yhteyksiä muihin vankeihin rajoitetaan. Myös Rikosseuraamuslaitoksen valvontavaltuuksia koskeva sääntely on sellaista, johon perustuslakivaliokunta on usein ottanut kantaa, ja säännökset ovat merkityksellisiä useiden perusoikeuksien näkökulmasta.

Postiosoite Postadress	Käyntiosoite Besöksadress	Puhelin Telefon	Faksi Fax	S-posti, internet E-post, internet
Oikeusministeriö PL 25 FI-00023 Valtioneuvosto Finland	Meritullinkatu 10 00170 Helsinki Finland	0295 16001 Internat. +358 295 16001	09 160 67730 Internat. +358 9 160 67730	kirjaamo.om@gov.fi www.oikeusministerio.fi www.justitieministeriet.fi

Seuraavassa keskitytäänkin näihin kolmeen asiakokonaisuuteen, jotka ovat keskeisimmät esityksen perustuslainmukaisuuden näkökulmasta.

2 Toiminta vakavissa yhteiskunnallisissa häiriötilanteissa

Koronapandemian aikana säädettiin väliaikainen laki, jonka nojalla toimintaa vankiloissa voitiin mukauttaa tilanteeseen. Jotta tuleviin kriisitilanteisiin voidaan reagoida oikea-aikaisesti, tarvitaan pysyvää lainsäädäntöä. Esityksessä ehdotetaankin säännöksiä, joita voitaisiin soveltaa vakavissa yhteiskunnallisissa häiriötilanteissa.

Ehdotuksen mukaan vankiloissa voitaisiin häiriötilanteessa rajoittaa vankien toimintoja ja vapaa-ajantoimintoja, tapaamisia sekä poistumislupia. Lisäksi säädettäisiin ulkoilun epäämisestä koko vankilassa tai yksittäisellä osastolla sekä vankilan evakuoimisesta. Kuten jo voimassa olevassa sääntelyssä, uusien vankien vankilaan ottamista voitaisiin rajoittaa. Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoon säädettäisiin vankeusrangaistuksia vastaava mahdollisuus keskeyttää täytäntöönpanon aloittaminen sekä mahdollisuus muuttaa seuraamusten täytäntöön sisältöä tilanteen edellyttämällä tavalla ja poikkeuksellisesti myös keskeyttää käynnissä oleva täytäntöönpano väliaikaisesti.

Ehdotetut rajoitukset vaikuttaisivat monin tavoin vankien oikeuksiin kuten sellin ulkopuoliseen aikaan ja yksityiselämän suojaan. Samoin rajoitukset vaikuttaisivat yhdyskuntaseuraamuksia suorittavien oikeuksiin.

Sääntelylle olisi hyväksyttävät perusteet, koska kuten koronapandemia osoitti, vakavassa yhteiskunnallisessa häiriötilanteessa voi olla välttämätöntä sopeuttaa seuraamusten täytäntöönpanoa siten, että esimerkiksi terveysturvallisuus voidaan taata. Rajoituksilla suojattaisiin siten muita oikeushyviä, jotka muuten vaarantuisivat vakavassa yhteiskunnallisessa häiriötilanteessa.

Säännösten oikeasuhtaisuutta turvattaisiin monin tavoin, kuten sitomalla rajoitusten soveltaminen välttämättömyyteen, soveltamalla toiminnan keskeyttämistä vasta viimesijaisena keinona, pyrkimällä lakisääteisesti turvaamaan mahdollisuus viettää aikaa sellin ulkopuolella ja yhteydenpitoon vankilan ulkopuolelle muilla tavoin kuin tapaamisilla ja poistumisluvilla.

Sääntelyä voidaan pitää myös täsmällisenä ja tarkkarajaisena, vaikka se ei olekaan samalla tavoin kasuistista kuin koronapandemian aikainen sääntely. Ensinnäkin laissa määriteltäisiin ne vakavat häiriötilanteet, joissa säännöksiä voidaan soveltaa. Toiseksi niiden soveltaminen edellyttäisi välttämättömyyttä sen varmistamiseksi, että vankeusrangaistusten täytäntöönpano on turvallista yhteiskunnalle, henkilökunnalle ja vangeille. Kunkin rajoituksen sisältö ja kesto olisi myös täsmällisesti määritelty laissa.

Vankien oikeusturvasta huolehdittaisiin sillä, että päätökset rajoitusten käyttöönotosta olisivat muutoksenhakukelpoisia.

3 Tehostetun valvonnan osastot

Esityksessä ehdotetaan uutta sääntelyä niin sanotuista tehostetun valvonnan osastoista, joita vankiloihin on perustettu erityisesti järjestäytyneeseen rikollisuuteen kytkeytyviä vankeja varten. Osastojen

keskeinen ero suhteessa tavallisiin osastoihin olisi se, että osastojen toiminta järjestettäisiin erillään muista osastoista. Vankien valvontaan sovellettaisiin samoja säännöksiä kuin muillakin osastoilla. Valvontatoimivaltuuksia koskevien säännösten selkeyttäminen parantaisi kuitenkin edellytyksiä valvoa erityisesti järjestäytyneeseen rikollisuuteen kytkeytyvien vankien yhteydenpitoa vankilan ulkopuolelle. Tässä suhteessa osastot eroavat varmuusosastoista, joilla vankien yhteydenpitoa vankilan ulkopuolelle voidaan valvoa matalammalla kynnyksellä.

Sääntelylle olisi hyväksyttävät perusteet, koska etenkin järjestäytyneeseen rikollisuuteen kytkeytyvien vankien sijoittamisella erillisille osastoille pystytään estämään sitä, etteivät tällaiset vangit voi vaikuttaa muihin vankeihin ja siten vaarantaa vankilaturvallisuutta.

Koska rajoitukset koskisivat ennen kaikkea osastojen eristämistä tavallisista osastoista, voidaan niitä pitää myös oikeasuhtaisina. Tehostetun valvonnan osastoille sijoitetuille vangeille tulisi järjestää vankilan toiminnot kuten muillekin vangeille, mutta ne järjestettäisiin osaston vankien kesken.

Laissa säädettäisiin täsmällisesti ja tarkkarajaisesti sijoittamisen edellytyksistä, osastosijoituksesta aiheutuvista rajoituksista sekä sijoituksen edellytysten seurannasta.

Vankien oikeusturvasta huolehdittaisiin sillä, että tehostetun valvonnan osastolle sijoittamiseen voi hakea muutosta.

4 Rikosseuraamuslaitoksen valvontatoimivaltuudet

Vankeuslaissa on lukuisia toimivaltuussäännöksiä, joiden nojalla vankien oikeuksiin voidaan puuttua. Esityksessä ei ehdoteta uusien toimivaltuuksien säätämistä. Sen sijaan esityksessä selkeytettäisiin ja yhtenäistettäisiin nykyistä varsin hajanaista sääntelyä. Myös lakivaliokunta on kiinnittänyt huomiota sääntelyn kokonaisvaltaiseen tarkasteluun (LaVM 1/2020 vp).

Keskeiset muutokset koskevat sitä, että säännökset jaoteltaisiin kolmeen soveltamiskynnykseen sen mukaan, miten voimakasta puuttumista vankien oikeuksiin toimivaltuuden soveltaminen merkitsee. Korkein kynnys edellyttäisi toimenpiteen välttämättömyyttä ja se koskisi esimerkiksi kirjeen lukemista ja puhelun kuuntelua. Toinen kynnys edellyttää perusteltua syytä ja se koskisi esimerkiksi vapaa-ajantoimintaan osallistumisen tai puhelimen käytön keskeyttämistä. Molemmat kynnykset edellyttävät konkreettisia vankiin liittyviä perusteita. Matalimmalle soveltamiskynnykselle kuuluisivat tietyt rutiininomaiset tarkastustoimet kuten turvatarkastus, jotka voitaisiin edelleen tehdä ilman yksittäiseen vankiin liittyvää konkreettista perustetta.

Toiseksi toimivaltuuksien käytön edellytyksiä koskevat käsitteet yhtenäistettäisiin siten, että valtaosin toimivaltuuksia voitaisiin käyttää rikoksen estämiseksi, vankilan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojelemiseksi sekä tutkintavankeuslaissa myös tutkintavankeuden tarkoituksen turvaamiseksi. Nykyisestä epäselvästä ja vaikeaselkoisesta käsitteistöstä luovuttaisiin. Esityksen jatkovalmistelussa tätä sääntelytapaa on pidetty säännöksiä selkeyttävänä ja siten myös täsmällisenä ja tarkkarajaisena.